

Małgorzata Praczyk-Jędrzejczak

Functional requirements for bibliographic records (FRBR) - nowy model opracowania zbiorów bibliotecznych

Biblioteka 8 (17), 143-153

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

FUNCTIONAL REQUIREMENTS FOR BIBLIOGRAPHIC RECORDS (FRBR) – NOWY MODEL OPRACOWANIA ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH

Katalog biblioteczny jest podstawowym źródłem informacji o zasobach biblioteki. Zarówno katalogi kartkowe jak i komputerowe, by prawidłowo spełniać swoje funkcje, powinny zawierać spójne dane wysokiej jakości, a to gwarantuje rygorystyczne przestrzeganie odpowiednich zasad dotyczących opracowania zbiorów. Ma to znaczenie dla użytkowników bibliotek i dla bibliotekarzy. Umożliwia prowadzenie efektywnych wyszukiwań, przejmowanie danych (oszczędzając tym samym czas katalogerów) scalanie katalogów czy budowę katalogów centralnych. Aby zasady były spójne i jednoznaczne muszą być zgodne z normami krajowymi oraz odpowiednimi ustaleniami międzynarodowymi. Taka zgodność oraz konsekwentne stosowanie ustalonych postanowień umożliwiają wymianę danych w kraju i na skalę międzynarodową.

W Polsce poglądy na katalogowanie, w tym dobór elementów opisu, zaczęły się formować już w XIX wieku. Przyczyniło się do tego w dużej mierze ustalenie się wyglądu książki drukowanej i jej tytulatury. Można tu wymienić wiele prac i nazwisk mających związek z przepisami katalogowania. Wśród najważniejszych osiągnięć tego okresu wymienia się Joachima Lelewela „Bibliograficznych ksiąg dwoje” oraz instrukcję Karola Estreichera, a także jego prace nad „Bibliografią polską”.

Pierwszą polską próbą ujednoczenia zasad katalogowania na skalę międzynarodową był projekt Związku Bibliotekarzy Polskich (SBP) opublikowany w 1923 r. W 1934 r. po wielu latach pracy Józef Grycz opublikował *Przepisy katalogowania w bibliotekach polskich*, które zostały zatwierdzone do użytku w bibliotekach całego kraju. Szybko jednak uległy dezaktualizacji. W 1946 r. Ukazały się *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego* Józefa Grycza i Władysławy Borkowskiej, które obejmowały zasady wyboru i formy hasła, sporządzania opisu i budowy katalogu. Dotyczyły one jednak przede wszystkim katalogowania książek i inne typy dokumentów traktowały pobieżnie i ogólnikowo. Przepisy te stosowano przez prawie 40 lat, mimo, że nie zaspokajały one potrzeb wielu bibliotek.

Ważnym czynnikiem wpływającym na zainicjowanie prac nad nowymi przepisami katalogowania były działania IFLA (International Federation of Li-

brary Associations and Institutions). Rozpoczęto je pod koniec lat pięćdziesiątych i miały one doprowadzić do ujednoczenia zasad katalogowania w skali ogólnoświatowej. W 1968 roku dokonano na zlecenie UNESCO analizy opisów w 8 bieżących bibliografiach narodowych i na tej podstawie przygotowano propozycję ujednoczenia zasad opisu bibliograficznego. Projektem zajęła się Komisja Katalogowania IFLA. W efekcie w 1974 r. opublikowano pierwsze wydanie ISBD(M) (International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications) – międzynarodowy znormalizowany opis bibliograficzny książek. W następnych latach prowadzono intensywne prace nad ISBD dla różnych typów dokumentów.

Aby dane bibliograficzne były spójne muszą być kontrolowane kartoteką haseł wzorcowych. Tylko systemy biblioteczne niższych generacji nie uwzględniały kartotek. Kolejny nurt prac zmierzał więc w kierunku opracowania zasad tworzenia pozycji w kartotece haseł wzorcowych. Efektem tych prac były „Guidlines for authority and reference entries” (GARE).

W Polsce, pod patronatem SBP podjęto prace zmierzające do przygotowania nowej polskiej instrukcji katalogowania. W 1980 r. rozpoczęto przygotowanie projektu Polskiej Normy zgodnej z zaleceniami ISBD, dotyczącej zasad opisu bibliograficznego różnych typów dokumentów. Jest to norma arkuszowa. Poszczególne arkusze normy dotyczą różnych typów dokumentów. Prace nad poszczególnymi arkuszami są zaawansowane w różnym stopniu. Niektóre arkusze oczekują na opracowanie, inne zaś wymagają już nowelizacji. Pojawiły się też takie typy dokumentów, które wcześniej nie były przewidziane do normy arkuszowej. Myślę tu o dokumentach elektronicznych, które są gromadzone w bibliotekach od początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, a których opracowanie normuje arkusz trzynasty opublikowany w roku 2000.

Prace prowadzone nad ujednoczeniem zasad katalogowania okazały się procesem, który zaowocował szeregiem rozwiązań, formatów i sposobów katalogowania zgodnych oczywiście z zasadami międzynarodowymi. Taka zgodność gwarantuje międzynarodową wymianę informacji. Opisy bibliograficzne są zrozumiałe bez względu na język ich powstania, dzięki kolejności danych, jeśli chodzi o opis katalogowy czy numeracji pól, jeśli idzie o prezentację formatową (MARCowską) danego rekordu.

Wydawałoby się, że zrobiono już wszystko, aby bibliotekarze na całym świecie mogli spokojnie opracowywać księgozbiory i korzystać z opisów bibliograficznych tworzonych w innych bibliotekach czy nawet w innych krajach. I tak istotnie się dzieje. Katalogerzy na początek sprawdzają czy nikt wcześniej nie utworzył rekordu bibliograficznego dla danej pozycji, dopiero po uzyskaniu negatywnej odpowiedzi tworzą go sami.

Rozrastające się bazy danych pojedynczej biblioteki i ogromne katalogi centralne stwarzają nowe problemy i trudności w ich przeszukiwaniu i precyzji otrzymywanych wyników. Jeżeli w bazie znajdują się setki tysięcy rekordów wzajemnie ze sobą powiązanych (np. poprzez hasła wzorcowe) czytelnik szukając potrzebnych materiałów zmuszony jest przejrzeć kilka grup rekordów. Np. jeśli wybierze jako kryterium wyszukiwawcze tytuł dzieła musi go podać w dokładnym brzmieniu, w przeciwnym wypadku uzyska listę rekordów o podobnych tytułach. Jeśli zastosuje jako kryterium wyszukiwawcze nazwisko autora czy redaktora, a trafi na osobę niezwykle „płodną literacko” musi przejrzeć szereg rekordów związanych z danym autorem. Oczywiście efekty swoich poszukiwań może posortować, ale i wówczas zdarzyć się może kilka wydań tego samego tytułu, wydania różnych wydawców, nie mówiąc już o tym, że ta sama pozycja może być w różnych wersjach językowych pod tym samym tytułem czy na różnych nośnikach, a wszystko to wymusza powstawanie kolejnych rekordów bibliograficznych. W dniu 2 lutego 2003 roku w katalogu komputerowym BU UAM znajdowało się 135 rekordów bibliograficznych *Quo vadis* Henryka Sienkiewicza! Są to wydania w różnych językach, ale tytuł brzmi tak samo. Zanim czytelnik uzyska jasną odpowiedź ile egzemplarzy *Quo vadis* w języku polskim Biblioteka Uniwersytecka posiada musi przejrzeć szereg rekordów, w każdym z nich sprawdzić dostępność egzemplarzy itd.

Prześledźmy proces wyszukiwania na innym przykładzie. Szukamy *Hamleta* Williama Szekspira. Wpisując nazwisko autora otrzymujemy np. 423 rekordy. Szekspir nie napisał aż tylu utworów. Mamy do dyspozycji 40 rekordów bibliograficznych *Hamleta* w różnych wersjach językowych. Odnajdujemy 10 wydań polskich w dwóch różnych tłumaczeniach. Jesteśmy coraz bliżej końca naszych poszukiwań, pozostało nam już tylko 10 rekordów do sprawdzenia. Dopiero, gdy zdecydujemy które wydanie nas interesuje możemy sprawdzić czy biblioteka w tej chwili dysponuje wolnym egzemplarzem.

Czynności, które przedstawiłam, znane są wszystkim, którzy kiedykolwiek przeszukiwali katalogi biblioteczne. Oczywiście nie zawsze proces ten musi być aż tak skomplikowany i czasochłonny. Problem jednak istnieje i w miarę rozrastania się katalogów bibliotecznych będzie rósł. Już teraz trudno nadażyć z katalogowaniem wciąż wzrastającej produkcji wydawniczej, a powstają nowe formy wydawnictw jak chociażby dokumenty elektroniczne, często dostępne wyłącznie poprzez sieć. Naturalną jest chęć informowania w katalogu o ich istnieniu.

Można spróbować zastanowić się czy nie można w tej kwestii czegoś zmienić czy uprościć. Taką próbę podjęto podczas sponsorowanego przez IFLA UBCIM (IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Core Activity) oraz IFLA Division of Bibliographic Control seminarium nt. rekordów

bibliograficznych, które odbyło się w Sztokholmie w 1990 roku. Zaproponowano wtedy rozpoczęcie badań nad funkcjonalnymi wymaganiami dla rekordów bibliograficznych. W efekcie otrzymano opracowanie wykorzystujące technikę analizy jednostek dla zidentyfikowania pozycji, które są „kluczowymi obiektami zainteresowań dla użytkowników rekordów bibliograficznych”¹. Powstał projekt pod nazwą Functional Requirements for Bibliographic Records w skrócie nazywany FRBR lub ferberyzacją rekordów. FRBR jest nowym sposobem zdefiniowania relacji pomiędzy książkami, ich autorami i tematyką.

Celem FRBR jest określenie takiego modelu danych bibliograficznych, który pozwoli na ocenę tych danych w odniesieniu do podstawowych potrzeb użytkownika a także określenie podstawowego (niezbędnego) poziomu funkcjonalnego rekordów bibliograficznych. W związku z tym należy zastanowić się, jakie oczekiwania w stosunku do danych bibliograficznych mają użytkownicy i jak ewentualnie zwiększyć funkcjonalność tych danych. Rozpoczęto przegląd przepisów katalogowania kładąc szczególną uwagę na elementy obowiązkowe w opisie bibliograficznym. Instytucje prowadzące bieżącą bibliografię narodową z kilku państw nadsyłały swoje spostrzeżenia i nowe wydanie ISBD(M) ograniczono tylko do podania elementów obowiązkowych w rekordzie bibliograficznym. Warto w tym momencie wspomnieć, że tylko w Polsce obowiązują trzy stopnie szczegółowości opisu, jest to nasz rodzimy wymysł.

Dla potrzeb badań nad wymogami funkcjonalnymi dla rekordów bibliograficznych określono następujące zadania użytkownika:

- **wyszukiwanie (find)**² – lokalizacja pojedynczej jednostki lub zestawu jednostek w pliku lub bazie danych jako wyniku wyszukiwania przy użyciu atrybutu lub relacji tej jednostki,
- **identyfikacja (identify)** – tzn. zapewnienie, że wyszukana jednostka odpowiada jednostce poszukiwanej lub rozróżnienie pomiędzy dwiema lub więcej jednostkami o podobnych charakterystykach,
- **wybór (select)** – wybór tej jednostki, która zaspokaja żądania użytkownika co do treści, formy fizycznej itp., lub odrzucenie jednostki jako niespełniającej potrzeb użytkownika,
- **pozyskanie (obtain)** – otrzymanie dostępu do opisanej jednostki, tzn. zakup, wypożyczenie lub dostęp elektroniczny poprzez połączenie online. Należało także przyjąć jakiś typ modelowania danych.

¹ M. Nahotko, *Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) – model opracowania zbiorów bibliotecznych IFLA*, „Bibliotekarz” 1/2001, s. 13.

² Celowo pozostałam przy dodatkowym podawaniu w nawiasach oryginalnych nazw elementów FRBR, ponieważ można je różnie tłumaczyć.

Obecnie istnieje wyraźna tendencja do używania dla modelowania danych dla obiektów bibliograficznych dwóch metodologii: modelowania obiektowego (OM – object modeling) oraz relacji między jednostkami (ER – entity relationship). Identyfikują one (czyli modelują) relacje pomiędzy niezależnymi obiektami bibliograficznymi. Dla celów FRBR użyto modelu ER (entity – relationship). Tworzy on strukturę, w której analizowane mogą być w sposób systematyczny wymagania wobec danych³.

Wyodrębniono kluczowe obiekty FRBR i umieszczono je w trzech grupach oznaczających typy jednostek:

Grupa 1: Produkty działań intelektualnych lub artystycznych:

- **dzieło (work)** – odrębny twór działalności intelektualnej lub artystycznej. W terminologii FRBR dzieło jest tworem abstrakcyjnym, nieistniejącym, wyimaginowanym, nie ma materialnego odpowiednika. Dzieło jest postrzegane dopiero przez jego realizację czy materializację. W dotychczasowej terminologii dzieło rozumiane było jako „produkt działalności twórczej”,
- **realizacja (expression)** – intelektualne lub artystyczne wyrażenie dzieła w formie zapisu alfanumerycznego, notacji muzycznej lub choreograficznej, dźwięku, obiektu itp. lub dowolnej kombinacji tych form. Realizacja jest formą, którą dzieło przyjmuje za każdym razem, gdy jest uzewewnętrzniane/realizowane,
- **materializacja (manifestation)** – wszystkie obiekty fizyczne posiadające tę samą charakterystykę zarówno ze względu na zawartość intelektualną, jak i formę fizyczną. Obejmuje ona szeroki zakres form dokumentów np. rękopisy, książki, czasopisma, mapy, nuty, filmy, CD-ROM, zapisy dźwiękowe itp. Nośnikiem materializacji może być np. papier, taśma audio, taśma wideo, płótno itp. Materializacja jest fizyczną reprezentacją dzieła,
- **egzemplarz (item)** – pojedynczy obiekt w ramach tej samej materializacji. Jest to konkretna jednostka fizyczna dzieła np. egzemplarz wydawnictwa, CD-ROM, taśma z nagraniem itp.

Grupa 2: Jednostki odpowiedzialne za zawartość intelektualną lub artystyczną:

- **osoba (person)** – twórcy dzieła (np. autorzy, kompozytorzy, artyści, redaktorzy, tłumacze, dyrygenci, reżyserzy itd.) lub osoby będące przedmiotem utworu (np. prace biograficzne, historyczne),

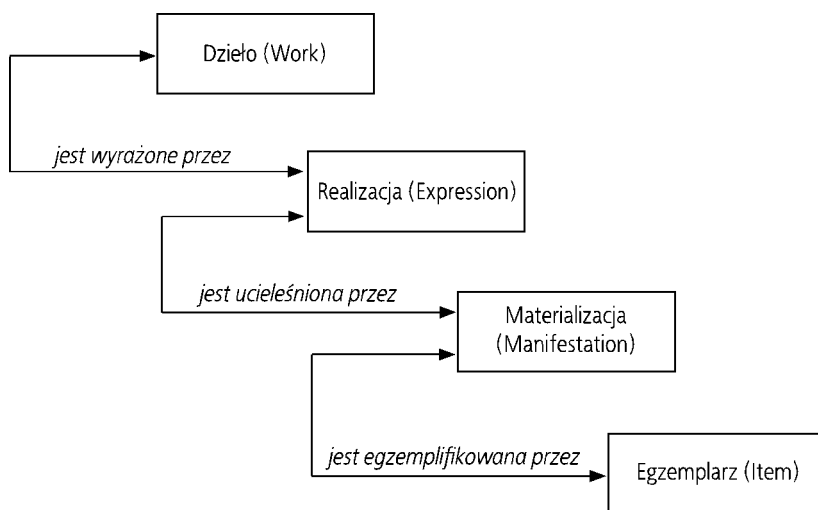
³ M. Nahotko, *op. cit.*, s. 13.

- **ciało zbiorowe/korporatywne (corporate body)** – organizacja lub grupa osób i/lub organizacji działające jako jedność. Grupy rozumiane jako działające stale bądź tymczasowo, jak seminaria, konferencje, kongresy itp.

Grupa 3 : Jednostki tworzące przedmiot działań intelektualnych lub artystycznych:

- **pojęcie (concept)** – pojęcie abstrakcyjne lub idea, która może być przedmiotem dzieła: dziedzina wiedzy, dyscyplina, teoria, proces, technika itp.
- **rzecz (object)** – rzecz materialna, która może być przedmiotem dzieła
- **zdarzenie (event)** – wydarzenie historyczne lub fikcyjne będące przedmiotem dzieła
- **miejsce (place)** – lokalizacja historyczna, współczesna, ziemska, pozaziemską itp.

Pomiędzy jednostkami zachodzą relacje. Np. relacje między jednostkami z grupy 1 obrazuje rysunek 1.

Rysunek 1

Schemat można odczytać w ten sposób: Dzieło jest wyrażone przez realizację, realizacja jest ucieleśniona przez materializację, materializacja jest egzemplifikowana przez egzemplarz.

Należy także zwrócić uwagę na zależności wykazane w schemacie przy pomocy pojedynczych i podwójnych strzałek. Należy to rozumieć w ten

sposób: dla danego egzemplarza może być tylko jedna materializacja, natomiast – materializacja może mieć bardzo wiele egzemplarzy. Podobnie dzieło może mieć kilka realizacji, np. w formie rękopisu, tłumaczeń w różnych językach, jednak realizacja dotyczy konkretnego dzieła.

Relacje jednostek z grupy 1 z jednostkami z grupy 2 przedstawiają się następująco:

- **Dzieło** << jest wytworem >> **osoby** lub **ciała zbiorowego**.
- **Realizacja** << jest wykonana przez >> **osobę** lub **ciało zbiorowe**.
- **Materializacja** << jest wyprodukowana przez >> **osobę** lub **ciało zbiorowe**.
- **Egzemplarz** << jest posiadany przez >> **osobę** lub **ciało zbiorowe**.

Z każdą jednostką związany jest zbiór atrybutów. Postępując się atrybutami użytkownik formułuje pytania i interpretuje uzyskiwane odpowiedzi. W rekordzie bibliograficznym jednostki reprezentowane są za pomocą atrybutów, rekord zawiera także informacje o relacjach między jednostkami.

Atrybuty należą do dwóch kategorii: atrybuty właściwe dla danej jednostki, np. charakterystyki fizyczne (nośnik fizyczny, wymiary) czy informacje etykietujące (np. autor, tytuł, miejsce i rok wydania) i atrybuty wprowadzane z zewnątrz (np. symbol klasyfikacji, hasło przedmiotowe).

Atrybuty dotyczą zarówno rekordów bibliograficznych jak i kartotekowych. W rekordzie khw atrybuty muszą jednoznacznie identyfikować dane hasło (osobę, instytucję itd.). Atrybutami dla dzieła są informacje z rekordu bibliograficznego. Dla dokładnej identyfikacji dzieła niezbędne są relacje między atrybutami, np. nie sam tytuł scharakteryzuje dzieło, ponieważ może być kilka dzieł o tym samym tytule, niezbędne jest w takim wypadku nazwisko autora. Rekord zawiera atrybuty dzieła, jego realizacji i materializacji co utrudnia przejrzyste określenie relacji między tymi jednostkami i skutkuje dublowaniem informacji, a nawet niespójnością danych⁴.

Przykładowa lista atrybutów:

- Tytuł
- Forma
- Wydanie
- Tematyka
- Typ jednostki

⁴ A. Paluszkiwicz, *FRBR – warunki zastosowania w katalogach bibliotek polskich*, Centrum NUKat, Warszawa 2003, online: <http://193.0.118.55/nukat/pl/szkolenia.phtml?id=1>, [12 października 2003, dostęp chroniony hasłem].

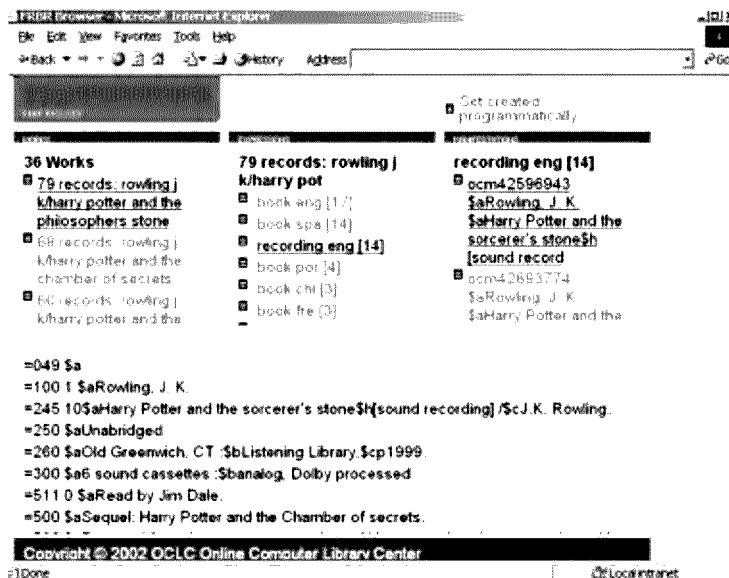
- Język
- Tonacja (utwór muzyczny)
- Współrzędne (dokument kartograficzny)
- Poziom kompresji (dokument elektroniczny)

Atrybuty mogą być przenoszone na elementy danych ISBD i pola MARC 21.

Np. atrybut 'tytuł' ma swój odpowiednik w MARC 21 w polu 245, choć w przypadku FRBR dużo większe zastosowanie będzie miał tytuł ujednoczony a nie właściwy. Będzie on prawdopodobnie tworzony dla każdego dzieła.

Tak w ogólnym zarysie wygląda model FRBR i terminologia z nim związana. Tematyka nie jest łatwa, tym bardziej, że zmienia zupełnie spojrzenie na funkcje rekordu bibliograficznego w bazie. Co prawda tworzy się go dla każdej materializacji dzieła ale związany jest on z realizacją dzieła a nie z samym dziełem czy autorem. W efekcie mamy do czynienia z czymś w rodzaju rekordów dla dzieła, jego realizacji i materializacji. Do rekordu dzieła dowiązane są rekordy różnych realizacji, do nich z kolei poszczególne materializacje.

Przykładowy sposób realizacji idei FRBR przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2. Źródło: Thomas B. Hickey, Edward T. O'Neill, Jenny Toves, *Experiments with the IFLA Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR)*, „D-Lib Magazine”, Vol. 8, Nr 9 September 2002, online: <http://www.dlib.org/dlib/september02/hickey/09hickey.html> [2004-01-12].

Górna część ekranu podzielona została na trzy części⁵. W lewej górnej części pokazano wynik wyszukiwania dzieła J. K. Rowling *Harry Potter and the philosophers stone*. Otrzymano 79 rekordów spełniających ten warunek. W środkowej części pokazano realizacje tego dzieła: 17 rekordów wydania książkowego w języku angielskim, 14 w języku hiszpańskim itd. Osobę przeszukującą interesowało jednak nagranie dźwiękowe tego dzieła (14 rekordów). W prawym górnym rogu można sprawdzić wszystkie materializacje tej realizacji dzieła, a dokładny rekord bibliograficzny obejrzeć w dolnej części ekranu.

Prześledźmy jak w modelu FRBR wyglądałoby wyszukiwanie wspomnianego *Hamleta* Szekspira?

Na początek wyszukujemy nazwisko autora: Shakespeare William. Otrzymujemy w efekcie spis dzieł napisanych przez Szekspira, a przechowywanych w bibliotece. Wybieramy realizację, która nas interesuje czyli w tym wypadku *Hamleta* w języku polskim i tłumaczeniu, powiedzmy, Stanisława Barańczaka. Dalej sprawdzamy jakie materializacje tej realizacji mamy do dyspozycji. Np. kilka wydań różnych wydawców, dwa wydania na CD-ROM, jedno w dostępie bezpośrednim online np. w bibliotece cyfrowej itd. Wybieramy materializację, która najbardziej nam odpowiada. Wyszukiwanie jest prostsze i bardziej przejrzyste. Dane prezentowane są w logicznych grupach, które czytelnik akceptuje albo szuka dalej.

W Polsce większość bibliotek opracowuje swoje zbiory w formacie MARC 21. Najlepszym rozwiązaniem byłoby takie przystosowanie tego formatu, aby realizował on funkcje modelu FRBR. Jest to możliwe. Należy odpowiednio przyporządkować elementy formatu MARC 21 do elementów dzieła, realizacji i materializacji w rozumieniu modelu FRBR. Zajmuje się tym Network Development and MARC Standards Office (NDMSO) w Bibliotece Kongresu.

Ponownie przykład *Hamleta* Szekspira w formie MARCowskiej i jej skrócona konwersja na model FRBR.

Dzieło

100 1 \a Skakesperae, William \d (1564–1616) (utworzone przez)
240 10 \a Hamlet \l (pol.) (tytuł dzieła)

Realizacja 1

LDR/06 a (dokument piśmienniczy) (forma realizacji)
008/35-37 pol (język realizacji)

Materializacja 1.1

020 \ a 8370330568 (identyfikator materializacji)
24500 \a Hamlet, książę Danii / \c William Szekspir ; tł. Stanisław Barańczak.
260 \a Poznań : \b „W Drodze”, \c 1990.
300 \a 205 s., [7] s. tabl. ; \c 20 cm.

⁵ Niewidoczne napisy etykietujące części ekranu: works, expressions, manifestations.

Materializacja 1.2

020 \a 8370330754 (identyfikator materializacji)
245 00 \a Hamlet, książkę Danii / \c William Szekspir ; tł. Stanisław Barańczak.
250 \a Wyd. 2 popr.
260 \a Poznań : \b „W Drodze”, \c 1994.
300 \a 215 s. ; \c 20 cm.

Realizacja 2

LDR/06 a (dokument piśmienniczy) (forma realizacji)
006/00 m (dokument elektroniczny) (forma realizacji)
007/00 c (dokument elektroniczny) (forma realizacji)
008/35-37 pol (język realizacji)

Materializacja 2.1

856 \u <http://www.wbc.poznan.pl/> (identyfikator materializacji)
245 00 \a Hamlet, książkę Danii \h [Dokument elektroniczny] /
\c William Szekspir ; tł. Stanisław Barańczak.
260 \a Poznań : \b „W Drodze”, \c 1990.

Materializacja 2.2

020 8301356554 (identyfikator materializacji)
245 00 \a Hamlet \h [Dokument elektroniczny] / \c William Szekspir ;
tł. Stanisław Barańczak.
260 \a Warszawa : \b Państw. Wydaw. Naukowe, \c 2003.
300 \a 1 CD-ROM ; \c 12 cm.

Dużą zaletą modelu FRBR, mającą wpływ na większą spójność danych w bazie jest opracowanie rzeczowe dzieła, a nie jego realizacji czy materializacji. Unikamy dzięki temu dołączania haseł przedmiotowych do wszystkich rekordów bibliograficznych. Wyklucza to stosowanie różnych haseł przedmiotowych do tych samych dzieł. Klasyfikacja odbywa się na poziomie dzieła, bo przecież wszystkie jego realizacje i materializacje dotyczą tej samej tematyki.

Analogicznym projektem do FRBR jest Functional Requirements of Authority Numbering and Records (FRANAR). Projekt ten zajmuje się oceną funkcjonalności rekordów kartotek haseł wzorcowych. Oba projekty wspólnie prowadzone są przez Working Group on FRBR i mogą „zreformować” zasady prezentacji danych w bazach komputerowych.

Grupa VTLS w wydanej w 2002 roku nowej wersji tworzonego przez siebie systemu bibliotecznego Virtua, zapoczątkowała obsługę modelu FRBR przez zintegrowany system biblieczny. Może to potwierdzić słuszność wyboru Virtuti jako systemu obsługującego Narodowy Uniwersalny Katalog NUKat.

W polskim środowisku bibliotekarskim problem nie jest zbyt dobrze rozpoznany. Osobą szczególnie zainteresowaną tematyką FRBR była Anna Pałuszkiewicz z Centrum NUKat. Na swoim wykładzie/prezentacji 6 marca 2003 roku w sposób niezwykle obrazowy i szczegółowy przedstawiła istotę modelu FRBR. To od niej właśnie po raz pierwszy usłyszałam o tym nowym spojrzeniu

na rekord bibliograficzny. Temu zagadnieniu także artykuł poświęcił Marek Nahotko (Bibliotekarz 1/2001).

Prace nad FRBR trwają, pozostaje wiele niedostatecznie opracowanych zagadnień. Szczegółowo określone muszą być zasady identyfikacji i rozróżniania jednostek typu dzieło i realizacja. Kiedy musimy uznać, że mamy do czynienia już z innym dziełem, a kiedy jest to tylko inna jego realizacja. Problem stanowią także zasady stosowania tego modelu dla wydawnictw wieloczęściowych i prac współwydanych. To tylko niepełna lista problemów, które winny być dokładnie opracowane.

Warunkiem zastosowania FRBR jest przystosowanie zasad katalogowania do tego modelu, posiadanie odpowiedniego oprogramowania obsługującego dane zgodne z tym modelem oraz możliwość przekazywania danych w tradycyjnym formacie wymiennym do katalogów lokalnych bibliotek wykorzystujących systemy, które jeszcze nie obsługują modelu danych FRBR.

Tematyka ta, mimo że mało rozpoznana będzie zmuszała twórców systemów bibliotecznych do uwzględnienia w nich modułu FRBR. Podobnie jak jeszcze kilka lat temu zupełny brak zainteresowania formatem opisu metadanych Dublin Core przerodził się w coraz szersze zastosowanie tego formatu, głównie przy tworzeniu bibliotek cyfrowych.

Literatura

- Denton William, *FRBR and fundamental cataloging rules*, online: <http://www.miskatonic.org/library/frbr.html>, [10 grudnia 2003].
- Hickey Thomas B., O'Neill Edward T., Toves Jenny, *Experiments with the IFLA Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR)*, „D-Lib Magazine”, vol. 8, nr 9, September 2002, online: <http://www.dlib.org/september02/hickey/09hickey.html> [12 stycznia 2004].
- IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records, Functional Requirements for Bibliographic Records final report*, UBCIM Publications – New Series; Vol. 19, München 1998, online: <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.htm>, [20 sierpnia 2003].
- Nahotko Marek, *Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) – model opracowania zbiorów bibliotecznych IFLA*, „Bibliotekarz”, 1/2001, s. 13–17.
- Network Development and MARC Standards Office Library of Congress, Displays for Multiple Versions from MARC 21 and FRBR*, online: <http://www.loc.gov/marc/marc-functional-analysis/multiple-versions.html>, [06 października 2003].
- Padziński Andrzej, *Stosowanie polskich norm w zautomatyzowanych katalogach bibliotecznych*, Wydaw. SBP, Warszawa 2000.
- Paluszkiewicz Anna, *FRBR – warunki zastosowania w katalogach bibliotek polskich*, Centrum NUKat, Warszawa 2003, online: <http://193.0.118.55/nukat/pl/szkolenia.phtml?id=1>, [dostęp chroniony hasłem, 12 października 2003].

other, the titles of the periodicals in which they have been published. Apparently, a relatively small number of core journals secures, provided Bradford pattern is used, access to a sizeable number of texts important in a given field of science. Nowadays, when scientific periodicals are extremely expensive, the implementation of the law would allow head librarians responsible for gathering material from just one domain, to stock purchased material in a most favourable and beneficial way.

Małgorzata Praczyk-Jędrzejczak: Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) – a new model of processing library holdings

The article begins with a general description of the development of cataloguing rules, standards, norms, and procedures adopted here in this country and abroad. The main part of the paper presents a new model of processing of library collection material, the so-called FRBR model. The model has been designed by the IFLA and aims at restructuring catalogue databases to reflect the conceptual structure of information services and at defining such a model of bibliographical records that would enable assessment of data in relation to basic user functions and which would enable defining a basic functional level of bibliographic records (metadata for information objects). Terminology and crucial issues linked with FRBR are discussed. The article includes examples of a standard search as well as of the one that uses FRBR principles and examines the issues associated with the conversion of a set of bibliographic records to conform to FRBR requirements. The author also presents an example of a conversion of records in MARC 21 format to the FRBR model.

Aleksandra Wiśniewska: Austrian National Library – a practical portrait

The article aims at presenting the National Library of Austria in Vienna (Österreichische Nationalbibliothek – ÖNB) which, with its over 6-million collection, is ranked among the biggest libraries in the world. The author outlines the profile and main tasks of the library as well as briefly presents special collection holdings, including the papyrus collection, manuscripts and autographs, Austrian Literary Archive, old and rare books, maps and atlases, globes, music collection, collection of portraits, digital image archive and the so-called *Fideikommissbibliothek* (fidei committee library), grey literature (fugitive literature), posters, book plates and, finally, works in and on Esperanto. The so-called "Polonica" i.e., material in Polish and referring to Poland, held in the ÖNB, is separately discussed. The practical part of the article covers online services provided by the ÖNB, incl. catalogues and databases, and provides practical tips in having library material for personal inspection on the premises of the library. Cultural activity of the library, exhibitions, events for children, the Literary and the Music Salon initiatives, are presented as well as other ways employed by the library to attract sponsors and to implement additional fund raising schemes. Organizational chart and a list of useful addresses concludes the paper.

Mirosław Górny, J. Nikisch: Union catalogues in the Digital Age

The article presents the creation of union catalogues in the USA and Europe. Their task was to perform four functions: information on literature, shared cataloging, support for interlibrary loans and the acquisition coordination of collections. In the Internet era, these tasks have still remained current (apart from the informative function for the reader). But the building of union catalogues in the shape of the 70's (based on one base), ceases to be justified at present. The authors indicate the growing importance of virtual catalogues and constantly growing effectiveness of searching local catalogues.